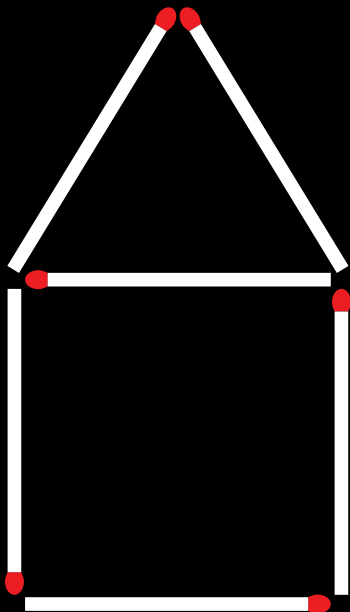

max frisch

vysoko horľavá komédia

PÁN BIEDERMANN A PODPAĽAČI

Lubomíra Krkošková

František Vůjstko

František Výrostko

SLOVENSKÉ KOMORNÉ DIVADLO MARTIN
UVÁDZA

max frisch

PÁN BIEDERMANN A PODPAĽAČI

Ein Lehrstück ohne Lehre

preklad MATEJ MALENKA

úprava LUKÁŠ BRUTOVSKÝ, MIRO DACHO

dramaturgia MIRO DACHO

scéna JURAJ KUCHÁREK

kostýmy DIANA STRAUZOVÁ

výroba masiek a rekvizít hasičov
MARTINA FINTOROVÁ, KRISTÍNA HROZNOVÁ

hudba, texty piesní, réžia **LUKÁŠ BRUTOVSKÝ**

predstavenie vedie JANKA NOSÁLOVÁ
text sleduje DARINA MÁZOROVÁ

Premiéra: 27. a 28. novembra 2020 v Národnom dome SKD Martin.
Druhá premiéra divadelnej sezóny 2020/2021.
577. premiéra Slovenského komorného divadla Martin.

Matej Babej

osoby a obsadenie

bohupil biedermann
FRANTIŠEK VÝROSTKO

babetta, jeho žena
ĽUBOMÍRA KRKOŠKOVÁ

anna, slúžka
BARBORA PALČÍKOVÁ

wilhelm eisenring, čašník
MAREK GEIŠBERG

jozef schmitz, zápasník
JAROSLAV KYSEL

dr. phil.
MICHAL GAZDÍK

hasiči
MATEJ BABEJ, TOMÁŠ GREGA, DANIEL ŽULČÁK

policajt
MATEJ URBAN A.H.

hlas televíznej redaktorky
JULIÁNA BRUTOVSKÁ A.H.

Scénu, stavbu, osvetlenie, zvuk, rekvizity, kostýmy a parochne pod vedením Andreja Agricolu, Petra Klaudínyho a Mariána Frkáňa realizovali: Mária Brachňáková, Zuzana Jankesová, Nina Malková, Soňa Mušáková, Anna Paulovičová, Juraj Bojnický, Ľubomír Csicsai, Jaroslav Daubner, Jaroslav Fábry, Pavol Janský, Matej Kramár, Vladimír Kubis, Ján Kurhajec, Peter Pecko, Matej Neradil, Zdeněk Polášek a Matej Urban.

Sofokles

ANTIGONA

Prvé dejstvo

Prvá pieseň zboru

Síl na svete je mnoho, ale nijaká
silnejšia ako človek, ktorý
aj do zúriacej víchrice a lejaka
sa púšťa, aby na pochmúrnom mori
prerážal valmi vln, čo kolíšu
a oblievajú sťažne jeho lodí.
On aj Zem, v rade bohýň najvyššiu,
večnú a neúnavnú, každý rok
rozjatrí pluhom, keď sa jeho krok
za krokom koní borí do jej pôdy.

On kídle plachých vtákov chytá do nástrah
a od úpätia po úpätie
naháňať divé šelmy v horách nemá strach
a vrhá pevne upletené siete,
do ktorých morské tvory lezu mu.
Človek má dôvtip – preto neuniká
nič pred zámermi jeho rozumu.
Stíha zver najstrmšími chotármí,
hrivnatú šiju koňa ujarmí
práve tak ako neskrotného býka.

On hovoriť i bystro myslieť razom
sa naučil a kladie základy
mestám a vládne v nich a s krutým mrazom
a prudkým dažďom tiež si poradí,
lebo si nad hlavou vie strechu zdvihnúť
a s rozvahou sa díva na doby,
čo majú prísť, a iba smrti vyhnúť
sa ešte nedokáže,
vie však už, ako sa má zbaviť tiaže,
s ktorou naň doliehajú choroby.

No hoci múdrosť, vtip a silu obra
má v miere, ktorá báje prekoná,
on zlo je schopný konať v päťach dobra.
Ak žije správne, podľa zákona,
posväteného prísahou, je vlasti
na osoh, ale na jej záhubu,
ak do zla padne ako do priepasti.
Kto zotrvá pri zle,
nech nikdy nie je hosťom mojej mysle
a ani hosťom môjho kozubu.

Podľa jazykovej interpretácie Júliusa Špaňára prebásnil Ľubomír Feldek.

Ako dramatik by som považoval svoju úlohu za splnenú, keby sa niektojej mojej hre podarilo položiť otázku tak, aby diváci od tej chvíle už nemohli žiť bez odpovede – bez svojej odpovede, svojej vlastnej, ktorú môžu dať len svojím životom.

MF

MAX FRISCH

sa narodil vo švajčiarskom Zürichu 15. 5. 1911. Bol druhým synom architekta Franza Bruna Frischa a jeho manželky Karoliny Bettiny. Mal o osem rokov staršieho brata Franza a z otcovho prvého manželstva mal sestru Emmu Elisabeth. Rodina žila skromne, o to viac, keď otec prišiel počas 1. svetovej vojny o prácu. Frisch mal k nemu veľmi chladný vzťah, bližšie mal k matke. V rokoch 1924 – 1930 študoval na gymnáziu a toto obdobie je spojené aj s jeho prvými písateľskými pokusmi, ktoré sa neúspešne pokúsil vydať a potom ich zničil. V školskom roku 1930/31 začal študovať germanistiku na züríšskej univerzite, popritom sa zaoberal forenznou psychológiou, aby sa dozvedel viac o podstate človeka.

V máji 1931 mu vyšiel prvý novinový článok v Neue Zürcher Zeitung. A po smrti otca v marci 1932 sa začal veľmi výrazne sústrediť na žurnalistickú prácu, aby uživil matku. V nasledujúcich troch rokoch sa stal autorom mnohých článkov, úvah, ktoré mali často autobiografické pozadie. Počas roka 1933 absolvoval niekoľko zahraničných ciest ako dopisovateľ. V tom čase navštívil o. i. Prahu, z ktorej referoval o svetovom hokejovom šampionáte. V roku 1934 vyšiel Frischov prvý román *Jürg Reinhart*.

Michal Gazdík, Marek Geišberg

V roku 1936 začal študovať architektúru. V tom čase stroskotal aj jeho vzťah so ženou, ktorú si mal brať. Tá pre svoj židovský pôvod sobáš zrušila s odôvodnením, že sa nechce vydávať len preto, aby unikla rasovému prenasledovaniu.

Po vydaní druhého románu uvažoval o konci kariéry spisovateľa, zabránilo mu v tom získanie Ceny Conrada Ferdinda Meyera a odmena 3000 švajčiarskych frankov. Po vypuknutí 2. svetovej vojny sa stal vojakom, službu vykonával do jej skončenia.

*Skokanský mostík
na Kúpalisku Letzigraben
v Zürichu.
Dielo architekta Maxa Frischa.*

V roku 1940 začal pracovať v architektonickom ateliéri a nastahoval sa do svojho prvého bytu. V roku 1942 sa oženil a postupne sa stal otcom troch detí.

Aj počas vojny Frisch pravidelne navštevoval divadlo. V roku

1944 napísal prvú hru *Santa Cruz*. O dva roky neskôr sa objavila hra, ktorá otvorila diskusiu o použití atómovej bomby *Čínsky múr*. Neskôr ho veľmi výrazne ovplyvnilo stretnutie s Bertoltom Brechtom.

V roku 1950 vyšiel prvý z jeho denníkov *Denník 1946 – 1949*, v ktorom sa objavuje náčrt neskoršej hry *Pán Biedermann a podpaľáči*. Jeho zápisky nemajú klasickú denníkovú formu, sú mozaikou záznamov z ciest, au-

tobiografických rozprávání, politických, literárno-teoretických úvah, náčrtov.

V prvej polovici 50. rokov napísal dve hry *Gróf Öderland* a *Don Juan alebo Láska ku geometrii*, najmä druhá z nich – ironická variácia starého mýtu – sa stretla s uznaním a doposiaľ sa pravidelne uvádza, je to zároveň najuvádzanejšia Frischova hra na slovenských profesionálnych javiskách.

V druhej polovici 50. rokov pracoval na jednom z jeho najúspešnejších románov *Homo faber* – o inžinierovi, ktorý je ponorený do sveta vedy a techniky, ale zlyháva ako človek. V tom čase už býval sám, po tom, čo opustil rodinu, o. i. aj preto, že mal niekoľko mimomanželských milostných pomerov.

Azda najväčší úspech – hoci Frisch nebol vždy spokojný s ich interpretáciou – mu priniesli hry *Pán Biedermann a podpaľáči* a *Andorra*, ktorú napísal začiatkom 60. rokov. Tematicky sa vracala k problematike antisemitizmu. V tom období nadväzuje milostný vzťah s rakúskou spisovateľkou Ingeborg Bachmannovou, ktorý sa stane pre oboch zásadným, napriek rôznym ruptúram a komplikáciám. V 60. rokoch hľadá svojim hrám novú formu, opúšťa princíp paraboly a novú metódu nazýva dramatickou permutáciou. V tomto duchu napísal hru *Biografia: Hra*, v ktorej má hlavná postava príležitosť prežiť svoj život opäť od začiatku, ale ukazuje sa, že napokon nemôže robiť celkom iné rozhodnutia.

V 60. rokoch Frisch nadviazal vzťah s mladou študentkou nemčiny a románskych jazykov, s ktorou napokon vstúpil do manželstva. Absolvovali spolu veľa ciest po svete, viaceré zážitky Frisch zachytil vo svojom druhom

denníku *Denník 1966 – 1971*. Neskôr sa i jeho druhé manželstvo rozpadlo, potom čo sa počas ciest Amerikou zoznámil s inou mladou ženou. Toto životné obdobie zachytáva vo svojej azda najautobiografickejšej knihe s názvom *Montauk*.

Koncom 70. rokov pribúdajú zdravotné problémy a Frisch si viac a viac uvedomuje pominulosť, ktorú tematizuje aj vo svojom diele, napr. v hre *Triptychon*, ktorá je pohľadom do zákulisia smrti a toho, čo bude po tom.

V roku 1984 sa Frisch vrátil do Zürichu, kde žil až do svojej smrti. V tomto období nadviazal vzťah so svojou poslednou partnerkou Karin Pilliodovou, s ktorou sa v roku 1987 zúčastnil moskovského fóra o svete bez jadrových zbraní. V marci 1989 Frischovi diagnostikovali nevyliciteľnú rakovinu hrubého čreva. Vopred zariadil všetko týkajúce sa pohrebu a 4. apríla 1991 zomrel, uprostred príprav osláv svojich 80. narodenín.

Divadlo v protiklade k lyrike sa vždy vzťahuje na spoločnosť. Už svojimi vonkajšími prejavmi. Vôbec to nemusí byť súhlasiaca spoločnosť, ale nesmie to byť spoločnosť ľahostajná. Vo Švajčiarsku to napríklad bolo a ešte aj je meštianstvo... Dramatický autor, aby sa mohol zapáliť, musí vedieť, kto sedí v hľadisku. Aristofanes to vedel, Molière tiež, ešte aj nemeckí dramatickí autori dvadsiatych rokov to vedeli. Vedel to Lorca, aj dnešní Francúzi a Angličania to vedia... Divadlo je politické fórum; predpokladá určité polis, ktoré sa priznáva... divadlo je polemické stretnutie so spoločnosťou, ktorá svoje presvedčenie žije alebo korumpuje... Komédia alebo tragédia, obidve predpokladajú verejné vyznávanie hodnôt, verejné presvedčenie, či mi to už vyhovuje alebo nie.

MF

Jaroslav Kysel

Barbora Palčíková

PÁN BIEDERMANN A PODPALAČI

Bezprostredným podnetom k statí *Burleska*, ktorá je súčasťou Frischovho *Denníka 1946 – 1949* boli údajne udalosti politického prevratu vo februári 1948 v Československu.

Raz ráno príde neznámy muž a ty nemôžeš inak a dáš mu polievku a chlieb. Lebo bezprávie, ktoré – ako hovorí – utrpel, je nesporné, a ty by si nechcel, aby sa pomstilo na tebe. A že jedného dňa bude pomsteno, o tom niet pochyb, hovorí ten muž. Rozhodne ho nemôžeš poslať preč, dáš mu polievku a chlieb, ako už zaznelo, a dokonca viac než to: dáš mu za pravdu. Najskôr len tým, že mlčíš, neskôr tým, že prikyvuješ, napokon slovne. Súhlasíš s tým, lebo keby si nesúhlasil, musel by si takpovediac priznať, že sám vykonávaš bezprávie, a tak by si sa ho možno bál. Ty sa však nechceš báť, ty tiež nechceš naprávať svoje bezprávie, lebo by to malo príliš veľa dôsledkov. Ty chceš pokoj a mier a hotovo! Ty chceš pocítiť, že si dobrý a slušný človek, a preto nemôžeš inak ako ponúknuť mu aj posteľ, pretože on svoj, ako si sa práve dozvedel, neprávom stratil. On však nechce posteľ, hovorí, nechce izbu, chce len strechu nad hlavou, hovorí, že by sa uspokojil aj s miestečkom v podkroví. Smeješ sa. Hovorí, že miluje podkrovia. Z toho ti je trochu nevoľno, aj keď sa smeješ, prinajmenšom je to zvláštne, znepokojujúce, veď si v ostatnom čase toľko čítal o podpaľačstve; ale ty chceš pokoj, ako už bolo povedané, a tak ti neostáva nič iné ako nedovoliť žiadnemu podozreniu, aby vyklíčilo v tvojej hrudi. Ak chce, prečo by nesmel spať v podkroví? Ukážeš mu cestu, závoru, ako to má urobiť s rebríkom, a aj vypínač, ktorým si môže rozsvietiť. Keď ostaneš vo svojom peknom byte sám, fajčíš cigaretu a už po koľkýkrát uvažuješ o tom istom a nie je to nič platné, že

čítaš noviny, medzi riadkami čítaš ustavične to isté: Je treba mať dôveru, nie je treba vždy očakávať to najhoršie, keď nejakého človeka nepoznáš, prečo by práve on mal byť podpaľač? Predsa len si však zaumieniš, že ho zajtra zase pošleš preč, prívetivo, aby ho tvoje podozrenie neurazilo. Nenamýšľaš si, že sa nedopustíš bezprávia; to by malo, ako už zaznelo, príliš veľa dôsledkov. Zaumieniš si len, že budeš prívetivý a že ho prívetivo pošleš preč. Tejto noci spíš zle, prebúdzáš sa; je dusno a historky o skutočných podpaľáčoch, ktoré ťa tak tvrdohlavo prenasledujú, sú príliš hlúpe, tabletka na spanie ti pomôže k zaslúženému odpočinku... A nasledovné ráno, aha, dom ešte stojí! – Tvoja dôvera, tvoja viera v človeka, aj keď býva v podkroví, sa osvedčila. To ťa núti, aby si bol ušľachtilý, pripravený pomáhať a dobrý; napríklad raňajkami. Keď sedíte oproti sebe, pijete spolu kávu a obaja jete lyžičkou vajíčko, hanbíš sa za svoje podozrenie, pripadáš si špinavý a vôbec ho nemôžeš poslať preč. Prečo aj! Po týždni, keď ešte stále byva u teba v podkroví, domnievaš sa s istotou, že si všetok strach prekonala, a aj keď jedného dňa privedie priateľa, ktorý by taktiež chcel spať u teba v podkroví, môžeš síce váhať, ale nie odporovať. Váhať; lebo je to človek, ktorý už raz, bohvie prečo, sedel vo väzení a práve ho prepustili. Jeho samého by si nikdy k sebe do podkrovia nepustil, to je samozrejmé. Je drzejší ako prvý návštevník, to azda robí to väzenie, a veľmi príjemné ti to nie je, predovšetkým ak celkom otvorene priznáva, že sedel pre podpaľačstvo. Ale práve táto neskrývaná úprimnosť, neprikrášená úprimnosť v tebe vzbudzuje dôveru, ktorú by si chcel mať, aby si mal pokoj; večer síce zivaš na celé kolo, ale spať nemôžeš, a tak si zase raz prečítaš Hru o apoštoloch Maxa Molla, onú legendu, ktorá nám ukazuje silu pravej viery, kus krásnej poézie; upokojí ťa a ty spokojne zaspiš, a ani si vlastne nepotreboval tabletku na spanie... A ďalší deň ráno, aha,

Michal Gazdík

dom ešte stále stojí! – Tvoji známi sa chytajú za hlavu, nemôžu ťa pochopiť, zakaždým sa pýtajú, čo robia obaja kumpáni u teba v podkroví, a idú ti na nervy, takže sa objavuješ pri svojom stole v kaviarni stále vzácnejšie; chcú ťa jednoducho znepokojovať. Medzi nami, trocha sa im to podarí; rozhodne si začal oboch kumpánov trocha sledovať, a nie bez úspechu; len obyčajný fakt, že ti nosia do podkrovia malé sudy, nemôže otriasť tvojou vierou v človeka, lebo sa tým vôbec netaja, a na tvoju skôr žartovnú otázku, čo si chceš s tými súdkami počať odpovedajú celkom prirodzene, že majú smäd. A ozaj je leto a v podkroví, hovoríš si, musí byť pekne teplo. Raz, keď si im stál v ceste, spadol im z rebrika súdok a odrazu všade páchol benzín. Priznaj sa, že si sa na okamih zľakol. Spýtal si sa, či to je benzín. Nedali sa odtrhať od práce, nijako to nepopierali a na tvoju skôr žartovnú otázku, či pijú benzín, odpovedali takým neuveriteľným príbehom, že si sa mohol len zasmiať, aby si tu nestál ako somár. Keď si však neskôr sám vo svojom byte, a počúvaš, ako sa súdky, ktoré páchnu benzínom, rezko kotúlajú, nevieš už ozaj, čo by si si mal myslieť. Že by predsa len zneužívali tvoju ušľachtilú dôveru? Na okamih, so zapaľovačom v ruke, s nezapaľenou cigaretou medzi suchými perami, si rozhodnutý, že oboch tých kumpánov vyhodíš, jednoducho vyhodíš. A to ešte dnes. Alebo najneskôr zajtra. Ak nepôjdu sami. Tak celkom jednoduché to totiž nie je, naopak; ak to nie sú podpaľáči, spôsobí im to veľké bezprávie, a bezprávie z nich urobí zlých ľudí. Zlých voči tebe. To nechceš, to rozhodne nie. Všetko, len nie zlé svedomie. A potom, vždy je také ťažké predvídať budúcnosť; kto nedokáže vidieť fakty, bez toho, aby vyvodil dôsledky, a kto si uvedomuje všetko, čo v podstate vie, možno, že dokáže všeličo predvídať. Ale nebude mať pokoj ani na okamih. Nehľadiac k tušeniam. Čo znamená fakt, že na tvoj pozemok nosia benzín? Je-

den, to bol ten priateľ, sa len zasmial a povedal, že chce zapáliť celé mesto. To môže byť žart alebo vystatovanie sa. Keby to mysleli vážne, nikdy by to nepovedali. Táto myšlienka, čím častejšie ju opakuješ, ťa celkom presvedčí; to znamená: upokoj ťa. A ten druhý dokonca povedal: Čakáme len na priaznivý vietor. Je veľmi hlúpe dať sa zastrašiť takými rečami; veľmi nedôstojné; na okamžik myslíš na políciu. Ale keď – aby si sa nezosmiešnil a nespôsobil planý poplach – priložíš ucho k stropu izby, čo bola celkom zložitá procedúra, je tam absolútne ticho. Dokonca počuješ, ako jeden chrápe. A napokon polícia vôbec neprichádza do úvahy; mohli by ťa potrestať, že máš celé týždne takýchto ľudí v dome, bez toho, aby si ich prihlásil. Ale predovšetkým sú to prirodzené ľudské dôvody, ktoré ti nedovoľujú takéto kroky. Prečo nepovieš obom kumpánom jednoducho a otvorene, že nechceš mať benzín v podkroví? Úprimnosť je vždy to najlepšie. A potom, náhle sa musíš sám rozosmiať, že ti to napadlo až teraz: Predsa tvoj dom nezapáľia, keď sú sami v podkroví! Napriek tomu, vylezieš už v pyžame, ešte raz na stoličku, na perinák a potom na skriňu. Naozaj chrápe. O polhodinu neskôr spíš aj ty... A nasledujúce ráno, aha, tvoj dom ešte stále stojí! Slnko svieti, vietor sa obrátil, mračná sa presúvajú nad strechami mesta, a keby to dajme tomu boli ozaj zlí kumpáni, práve potom ich nie je ľahké jednoducho vyhodit'; nie je to radno; lebo ak si ich priateľom, ušetrí aspoň teba. Priateľstvo je vždy to najlepšie! A keď v to ráno vylezieš hore a chceš ich pozvať na raňajky, tak to nie je zákernosť ani vypočítavosť, ale jedna z oných potrieb srdca, ktoré človek cíti a ktoré, ako právom hovoríš, sa nemajú vždy potláčať. Rebrík do podkrovia je zaistený, dvere otvorené, nemusíš ani klopať. Podkrovie, v ktorom si z ohľaduplnosti už dlho nebol, je plné súdkov a ten priateľ, ten, čo bol vo väzení, stojí práve pri vikieri a vystrkuje navlhčený prst, aby zistil

Ľubomíra Krkošková, František Výrostko, Jaroslav Kysel

Barbora Palčíková, Marek Gejšberg

smer vetra; ten druhý už bohužiaľ odišiel, ale vraj zase príde. Z tvojich raňajok teda nič nebude. Určite však príde ešte dnes, akonáhle, ako hovorí priateľ svojim ustavične laškovným spôsobom, zozenie drevitú vlnu, ktorú potrebujú. Drevitú vlnu? Teraz už ostáva len, aby hovoril o rozbuške. Na okamih si zase trochu zmätený, trochu sklúčený, čo však nechceš dať najavo. V podstate, to vieš dobre, žiaden človek nemôže byť taký drzý, ako sa tvári tento, a tvári sa tak len preto, že si myslí, že sa ho bojíš. Raz a navždy si sa rozhodol, že sa báť nebudeš, že si zachováš pokoj a mier, a budeš sa tváriť, že si nič nepočul, a napokon, pokiaľ ide o raňajky, môže to byť predsa inokedy. Tvoje priateľské gesto už nie je bezcenné. Napríklad na večeru? S radosťou, povie ten vtáčik, ak budú mať čas a nebudú musieť pracovať; to vraj záleží od vetra. Je to naozaj pekný vtáčik. A prirodzene si teraz celkom zvedavý, či naozaj prídu na večeru, a či naozaj stoja o tvoje priateľstvo. Azda si mal to svoje priateľstvo prejať skôr. Ale radšej teraz, hovoríš si, skôr než bude neskoro! Je správne, že neprichystáš príliš zvláštnu, príliš nápadnú večeru; ale predsa len dôjdeš do pivnice po víno, aby si ho dal pre každý prípad chladiť. Bohužiaľ sa už nedá sedieť na terase, keď napokon okolo deviatej prídu; vietor je už príliš silný. A či našiel drevitú vlnu? spýtaš sa, aby si dal rozhovoru čo najskôr osobný tón. Drevitú vlnu? povie chlapík a pozrie sa na priateľa, ako sa hľadá na zradcu. Potom, bohvie prečo, sa musíš smiať a napokon sa smejú tiež. Drevitú vlnu, nie, drevitú vlnu nenašiel, ale našiel niečo iné, pucvolu z garáže; bez pochýb, že to neznamena nič iné, ako že ju ukradol. A vôbec majú veľmi svojrázne názory, pokiaľ ide o právo a bezprávie. Po prvej fľaši, nedal si chladiť víno zbytočne, hovoríš, že aj ty si sa už dopustil bezprávia. Pretože mlčia, hovoríš ďalej a ďalej a ich priateľstvo ti stojí za to, aby si otvoril druhú fľašu. Zrejme sa cítia ako doma; ten drzejší,

ten priateľ zapne tvoje rádio, aby si vypočul správu o počítaši. Potom ťa už požiadajú len o jedno: o zápalky. Nič by nebolo pochybnéjšie, než keby si sa teraz zase naľakal; na podozrení nie je možné vybudovať priateľstvo. Načo zápalky? Podarí sa ti potlačiť akékoľvek urážlivé chvenie a ponúknuť cigarety, ako by si na nič nemyslel, napokon to nie je zlý nápad, ponúkneš oheň vlastným zapalovačom, ktorý potom zase strčíš do vrečka. Rozhovor pokračuje, to znamená počúvajú, pozerajú sa na seba a pijú víno. Tvoje úprimné priznanie, koľko neprávosti si spáchal, ich nedojíma viac ako vyžaduje zdvorilosť; a vôbec nevyzerajú, že by boli duchom neprítomní. Tretiu fľašu, ktorú už zvieráš medzi kolenami, odmietnu. Pretože ju napriek tomu otvoríš, budeš ju musieť vypiť sám. Len pri lúčení, keď vyjadruješ istú nádej, že ľudia sa zblížujú a vzájomne si pomáhajú, poprosia ťa ešte raz o zápalky. Bez cigariet. Hovoríš si právom, že podpaľač, pravý podpaľač by bol vyzbrojený lepšie, a dáš im plochú škatuľku so žltými zápalkami, a budúce ráno, aha, si zuhoľnatý a nemôžeš sa ani čudovať svojmu príbehu...¹

Frisch sa k *Burleske* vrátil v 50. rokoch a napísal na jej námet rozhlasovú a neskôr i divadelnú hru. Po prvom uvedení dopísal k hre epilóg, v ktorom sa postavy stretávajú v pekle. Zdôvodňovalo sa to rôzne – technickou okolnosťou – pôvodná hra bola prikrátka, ďalším dôvodom mala byť Frischova snaha vyhnúť sa spájaniu s komunistickým pučom v Československu a ľavicovou totalitou, autor mal snahu rozšíriť interpretáciu aj o ostatné podoby podliehania moci, násiliu.

Čo je nacionalistické: Ak staviam príkaz, ktorý mi dáva môj národ, nad všetky ostatné príkazy a neuznávam žiad-

ne iné meradlo ako prospech svojho klanu; ak uznávam a dokonca hájím mravné zákony, napríklad kresťanské, pokiaľ môj národ proti tomu nič nemá, ale nerobím to, keď sa tieto zákony jedného dňa postavia proti môjmu národu; ak som odhodlaný k akémukoľvek činu, dokonca aj keď je podľa mojich mravných zákonov zločinom, a ak ho napriek tomu hrdo alebo aspoň poslušne vykonám, aby som bol dobrým Hotentotom; ak nepoznám nič vyššie ako svoj pud a padám pred ním na kolená, lebo považujem svoj pud, zväčšený do miliónového násobku môjho národa, za niečo duševné, za duchovno ako také, ktorému všetko obetovať a napokon aj svoje svedomie je chvályhodné, počestné – skrátka ak som nihilista: bez odvahy k tomu.

Večera v 6. scéne hry je parafrázou anglickej stredovekej morality *Everyman* (nem. *Jedermann*), ktorá vznikla okolo roku 1500. Po hlavného hrdinu (Everymana) si príde Smrť, pred ktorou sa snaží uniknúť. Keď sa rozhodne podrobiť a vydať na poslednú cestu, veľmi rýchlo ho opustia alegorické postavy ako *Príbuzenstvo*, *Priateľstvo*, *Majetok*... A do hrobu ho sprevádzajú len *Dobré skutky*.

*Všetko, Sila, Múdrost, Krása,
iba Boh mi neodchádza.
Keď roh Smrti doľahne,
som sám a nik popri mne...*

Hru v 20. storočí prepracoval rakúsky dramatik Hugo von Hofmannstahl a od roku 1920 je súčasťou salzburských letných kultúrnych slávností, uvádza sa v pôvodnej starostlivo zakonzervovanej forme.

František Vydrovský, Matej Urban

Zaujímavosťou je, že ak v *Denníku* 1946 – 1949 Frisch reaguje *Burleskou* na komunistický puč, v *Denníku* 1966 – 1971 komentuje okupáciu Československa v roku 1968:

Batoch je zabalený, biele víno vychladené, všetko pripravené na výlet. Naše správanie mi pripomína iný deň, pri ktorom bolo takisto na prvý pohľad jasné, že vojde do dejín: vpád Hitlera do Československa. Tá správa zastihla môjho priateľa na kúpalisku; práve sme sa vyzliekli. Po štvrthodine sme si predsa šli zaplávať, vedeli sme, ale boli sme bezmocní. Golo Mann nám dnes chcel ukázať Valle Verzasca, a málo by bolo chýbalo, že by sme sa nič netušiac boli vybrali na výlet; môj deň sa nezačína pri rádiu, zavolali mi známí. Čo vieme v tejto chvíli? Slovom, Sovieti dnes v noci vpochodovali do Československa, niekoľko podrobností o metóde prepadu, obsadenie letiska atď., Dubčeka Sovieti zatkli a odviekli. Od našich priateľov v Prahe nevieme nič; nezišlo mi na um zatelefonovať im.

Bolo by to ešte možné.

*Zdá sa, že jediné, čo v tento deň môžeme urobiť, je vybrať sa na dávno naplánovaný výlet, s malým tranzistorom pod pazuchou. Historik sa zdrží špekulácií; rozpráva, že nedávno bol v ČSSR kvôli dokumentom k Wallensteino-
vi. Vidím Valle Verzasca: skaly, potok, flóru, motýle, samé nezabudnuteľné pominuteľnosti. Malý tranzistor nám nie je na nič; iba škŕka.*

PS:

Pri opätovnom čítaní Kafkových denníkov: „2. august (1914). Nemecko vyhlásilo Rusku vojnu. – Popoludní kúpalisko“²

Na počiatku nového milénia skomponoval Šimon Voseček (rakúsky skladateľ českého pôvodu) na námet Frischovej hry rovnomennú operu.

Jaroslav Kysel, Marek Geišberg, František Výrostko

DOTAZNÍK MAXA FRISCHA³

1. Keď niekoho privediete k tomu, že stratí zmysel pre humor (napr. tým, že ho zahanbíte), a keď potom zistíte, že dotyčný nemá zmysel pre humor: nazdáвате sa, že vy máte zmysel pre humor, pretože sa mu vysmievate?

2. Aký rozdiel je medzi vtipom a humorom?

3. Keď máte pocit, že k vám niekto pristupuje s antipatiou: ako na to reagujete – s vtipom alebo s humorom?

4. Pokladáte za humor:

- a) keď sa smejeme na druhých?
- b) keď sa smejete sám na sebe?
- c) keď niekoho privediete k tomu, že sa smeje sám na sebe, a pritom sa nezahanbí?

5. Keď si odmyslíte smiech, ktorý šiel na konto druhých: nazdáвате sa, že máte zmysel pre humor?

6. Podľa čoho najskôr zistíte, že k vám v spoločnosti neprechováajú sympatie: uzatvárajú sa pred vašimi vážnymi argumentáciami, vašimi vedomosťami atď., alebo jednoducho váš humor nenájde odozvu, takže prestanete byť vtipný?

7. Máte zmysel pre humor, keď ste sám?

8. Keď o niekom poviete, že má zmysel pre humor: máte na mysli, že vás vie rozosmiať, alebo že sa vám darí rozosmiať jeho?

9. Poznáte zvieratá so zmyslom pre humor?

10. Čo vo vás ihneď vyvolá dôveru, že by ste si s nejakou ženou porozumeli v intímnej sfére: jej vzhľad, jej životný príbeh, jej viera atď. alebo prvý náznak, že máte podobný zmysel pre humor, aj keď máte rozdielne názory?

11. Čo je prejavom afinity vo sfére humoru:

- a) rovnaká intelektuálna úroveň?
- b) že dvaja alebo viacerí ľudia sa zhodnú v oblasti fantázie?
- c) podobná rovina ostychu?

12. Keď si uvedomíte, že v istom okamihu skutočne nemáte zmysel pre humor: pripadá vám humor, ktorý zavše prejavíte, ako povrchný prejav?

13. Viete si predstaviť manželstvo bez humoru?

14. Čo vo vás najskôr vzbudí žiarlivosť: ak osoba, ktorú ľúbite, pobožká, objíme atď. iného/inú, alebo ak sa inému/inej podarí vyvolať humor, ktorý u vášho partnera nepoznáte?

15. Prečo sa revolucionári vyhýbajú humoru?

16. Ste schopný pozeráť sa s humorom (nielen s vtipom) na nejakého človeka alebo na spoločenskú vrstvu, ktorú z politických dôvodov nenávidíte, a pritom sa nezbaviť nenávisti?

17. Jestvuje beztriedny humor?

18. Ak ste podriadený: pokladáte za humorné, keď sa váš nadriadený usmieva nad vašimi závažnými sťažnosťami a požiadavkami, a teda za nedostatok humoru, keď sa aj vy neusmievate, alebo sa v tom prípade smejete, až kým nadriadený prestane vtipkovať, a čím dosiahnete ešte menej?

19. Stáva sa, že z hľadiska vášho humoru sa z vás vyklúpe niekto iný, než by ste chceli byť, že vás vyláká vlastný humor?

20. Vzniká humor iba z rezignácie?

21. Predpokladajme, že máte schopnosť každého rozosmiať a využívate túto schopnosť v spoločnosti, takže ste známy ako humorný človek – čo si od toho sľubujete:

- a) komunikáciu?
- b) že si to s nikým nepokazíte?
- c) že si dovoľíte bezočivosť a neskôr môžete povedať, že to bol žart a že dotýčný nerozumie žartom atď.?
- d) že sa nikdy nenudíte?
- e) že aj v situácii, keď sa nedá argumentovať, vám ľudia smiechom dajú za pravdu?

22. Čo ste schopný znášať iba vďaka humoru?

23. Ak žijete v cudzine a dozviete sa, že váš pôvodný humor sa nesprostredkúva: viete sa vyrovnáť s tým, že porozumenie je možné iba vo vážnej sfére, alebo sa tým odcudzíte sám sebe?

24. Mení sa humor v starobe?

25. Aký ste, keď používate humor:

- a) zmierlivý?
- b) bez ctižiadosti?
- c) nebojácný?
- d) nezávislý od morálky?
- e) povznesený sám nad seba?
- f) trúfalejší ako zvyčajne?
- g) bez sebaľútosti?
- h) úprimnejší ako zvyčajne?
- i) vďačný za život?

26. Za predpokladu, že veríte v Boha: vidíte náznak toho, že má zmysel pre humor?

Nada Hejná, Jaroslav Vrzala, Ivan Folkman

V roku 1964 uviedlo martinské Divadlo Slovenského národného povstania v československej premiére hru súdobého nemeckého autora Gerta Hofmanna *Starosta* v réžii Miloša Pietora. Táto hra má veľa spoločného s len o päť rokov staršou Frischovou hrou *Pán Biedermann a podpaľači*. Teatrológ Vladimír Štefko o inscenácii *Starostu* napísal:

V nemalej hyperbole osnovaný príbeh pokojnej meštiackej rodiny Mollovcov, ktorú jedného dňa navštívi profesionálny gangster Nachtigall v službách akejsi záhadnej organizácie. Ubytuje sa u nich, a viditeľne stopy všetkých tragédií a katastrof, ktoré sa v meste a na okolí udiali, vedú k nemu. Úradník na magistráte Moll však dlho nič „nevidí“, aby nakoniec skončil ako obdivovateľ násilia a v závere svojho učiteľa zavraždí. Autor tu značnou silou demaskoval malomeštiactvo ako podhubie spoločen-

skej zvrátenosti, malomeštiactvo, ktoré žije svojím dobre vybaveným interiérom, svojimi prospechárskymi problémami a túžbami (v tejto hre napr. Moll strašne túži mať kľúč od záchoda pre vyšších úradníkov), neohliadajúc sa na svoje okolie. V týchto ideových dimenziách zla koncipoval svoju inscenáciu aj režisér Pietor. Preukázal zmysel pre výstavbu inscenácie, tempo, pre priliehavú charakteristiku situácie i postáv. Súbor bol však postavený pred prakticky neznámu poetiku, pred režiséra, ktorý vlastne tiež po prvý raz inscenoval hru tohto typu, preto nesplnil všetky očakávania. Ak J. Vrzala, N. Hejná i tretí účinkujúci I. Folkman bývali oporami Pietrových inscenácií, v tomto prípade urobili spolu s režisérom iba prvé kroky. Skôr ako grotesku, otriasajúcu prostými správami o ľuďoch, vytvorili karikatúry. Najďalej sa prekvapujúco dostala Hejná, ktorej Mollová mala správne vytušený realistický základ, prirodzené reakcie v neprírodných situáciách.⁴

Matej Babej, Daniel Žulčák, František Výrostko, Tomáš Grega

EPILÓG

Goethe dáva radu, že sa recenzentovi nemá nikdy odpovedať, iba ak by vo svojej recenzii tvrdil, že človek ukradol tucet strieborných lyžičiek – avšak tak ďaleko naši recenzenti nezachádzajú... Ostáva teda naozaj len jediné: mlčať a pokračovať, pokiaľ má človek chuť stať sa svojím vlastným kritikom, nekradnúť strieborné lyžičky a dosť! – a byť vďačný, ak je nejaká recenzia seriózna, či už pochvalná alebo káravá, ak je slušná tým, že nepredpokladá, že by autor sám nemal žiadne námietky a pochybnosti o svojom diele; aj také recenzie predsa existujú, dokonca je ich viac, ako náš cit pripúšťa; človek, ktorý nám napríklad pri stole podá soľ, nemá predsa menší význam ako ten, ktorý nám plúvne do polievky, ale ten druhý nás zamestnáva dlhšie a bohužiaľ to vie, aj keď mu neodpovieme.
MF

hlavný partner

SLOVENSKÁ
sporiteľňa

bulletin k inscenácii **PÁN BIEDERMANN A PODPALAČI**

zostavil Miro Dacho

foto Braňo Konečný

vizuál a layout Dalibor Palenčík

tlač Neografia, a.s.

cena 2€

Slovenské komorné divadlo

Divadelná 1, 036 80 Martin

Tel.: 043/ 422 40 98

www.skdmartin.sk

riaditeľ František Výrostko

umelecký šéf Lukáš Brutovský

Zriaďovateľom

Slovenského komorného divadla Martin

je Žilinský samosprávny kraj.

**ŽILINSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ**

¹ FRISCH, Max. *Deník 1946 – 1949*.

Praha : ERM, 1995, s. 180 – 184.

Z češtiny preložil MD.

² FRISCH, Max. *Denník 1966 – 1971*.

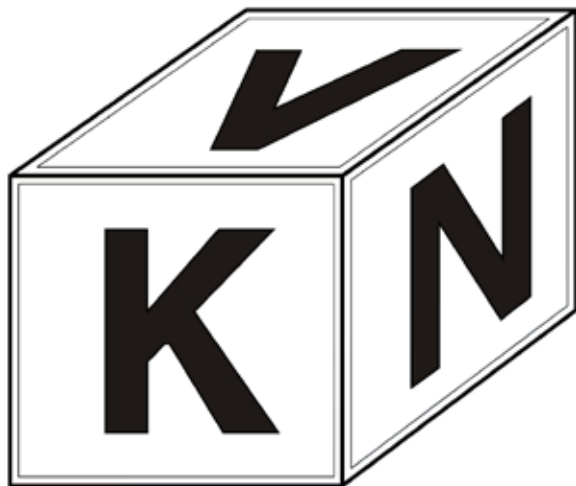
Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1997, s. 134.

³ Tamtiež, s. 157 – 160.

⁴ ŠTEFKO, Vladimír. *Divadlo, ktoré vzniklo*.

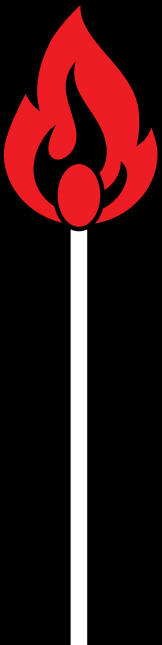
Martin : Osveta, 1984, s. 120 – 121.

partner inscenácie

partner inscenácie

s venovaním p. Biedermann

VSTÚPTE S NAMI
DO SVETA REKLAMY

infinity
infinityreklama.sk

FOŠŇA CENTRUM

REZIVO · OSB DOSKY · TATRAŇSKÝ PROFIL

DCP timber · MARTIN · KOŠÚTY 2 · (pri Probugase)

043-43 00 421 www.dcp.sk

partner inscenácie

RODINNÉ VINÁRSTVA,
KTORÉ V REŤAZCOCH NEKÚPITE

Vino? Jedine od Sommeliera.

MARTIN - ĽADOVEŇ 10:00 - 22:00 h.
www.sml.sk

Stredoslovenská
distribučná

partner inscenácie

Hakom®

 **GALÉRIA
MARTIN**

www.galeriamartin.sk

30 rokov na Slovensku
Mercedes-Benz

Spotreba paliva kombinovaná: 8,8 - 5,4 l/100 km. Emisie CO2 kombinované: 199 - 143 g/km.

Nová GLB. Sila má mnoho podôb

Prečo si vybrať práve ju? V sériovej výbave ponúka viac než je obvyklé.

Už od

38 766 € s DPH

V sériovej výbave získavate:

- priestor až pre 7 cestujúcich a ich batožinu,
- 8-stupňová dvojspojková automatická prevodovka 8G-DCT,
- cívacia kamera,
- multimediálny systém MBUX,
- automatická klimatizácia THERMATIC,
- disky z ľahkej zliatiny s priemerom 43,2 cm (17"),
- TEMPOMAT.

Viac na www.mercedes-benz.sk/glb

Mercedes-Benz

The best or nothing.

divadlo podporili

MESSINX

PÁLI NÁM TO

vlmedia
REKLAMA A PROPAGÁCIA

www.vlmedia.sk

divadlo podporili

Top Privacy

NEOTEC

OKI
PRINTING SOLUTIONS

★ poistenie.sk

hlavný mediálny partner

mediálni partneri

TURIEC ONLINE

